

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

Г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Скопљу, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани, и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

БЕОГРАД. 1921.

КЊИГА II, СВ. 3—4.

redakcija, ki je skozi Dalmatinora in ne Trubarjeva: ali, kakor, prau, svoj, svojiga, nam i. t. d.

Sklepam torej, da je priredil pesmarico 1579. l. v Ljubljani Dalmatin sam brez vsakršnega sodelovanja Trubarja iz daljnega Derendingena. Za osnovo je vzela dotakratne tiskane pesmi, katerin je dodal svoje nove in eno novo Kreljevo, ki je bila pač v rokopisu pristopna v ljubljanski slovenski protestantski občini.

Ljubljana.

Fr. Kidrič.

16. Etimološke bilješke.

1. Slovenački „komaj“.

Slovenački prilog *kōmaj* „*vix, aegre, non facile*“, u Goričkoj „*demum, denique*“ tumačio je Miklosich („*Etym. Wörterbuch*“, 1886, p. 147a) kao pozajmicu iz stgn. *chūmo*, srgn. *kūme* (= ngn. *kaum*) „*jedva*“. Njegovo mišljenje primili su i svi drugi, koji su o tom adverbu pisali, i zato su ga nekoji pisci-puriste zamijenili prilogom *jedva*.

A budući da u starim pozajmicama slovenskim iz njemačkog jezika nikada ne odgovara slov. o njemačkom *ū*, dugo naglašenome, ja držim, da je naš prilog slovenskog izvora, i to iz *tkoma*. Miklosich, „*Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*“ (1862—1865), 1017 daje: *тѣкома* „*solum*“, *тѣкомо* „*solum*“ s variantom *тѣкомо* iz Mihanovićeve „*Krmče*“ iz 13. vijeka.¹⁾

Ova bi riječ glasila slovenački prvobitno *tkoma*, a to bi se izgovaralo u Dolenjskoj *tkuma*, kao što se izgovaraju prilozi *strahōma*, *skakōma*, *skopōma* u istom dijelu Kranjske: *strahūma*, *skakūma*, *skopūma*. Pošto je glasovni skup *tk-* u početku riječi Slovincima na zapadu protivan, izgovaralo se je *kōma*, kao što imamo *kati*, *kawc*, *Kalčič*, *Kavčič*²⁾ u mjesto književnih: *tkati*, *tkalec*, *tkalčič*. A napokon primio je naš prilog još na kraju onaj omiljeli *-j*, koji karakteriše sve naše adverbe, koji se svršuju vokalom *a*: *včera-j*, *zgota-j*, *vekoma-j*, *seđa-j* ili *zda-j*, *keda-j* i. t. d. Tako smo dobili *kōmaj*.

U semaziološkom pogledu ne čini poteškoće prijelaz značenja „*samo, solum, tantum*“ k značenju „*jedva, vix*“, odnosno „*istom, demum*“ (u Goričkoj).

Ako je ovo moje tumačenje slovenačkog priloga pravo, onda bi isto moglo da vrijedi i za srbohrv. *kōmāj* „*jedva*“ u Hrvatskoj, *kōma* u Lici, *komaj* „*paene*“ u Vranjskom okrugu južne Srbije, *kumaj* „*jedva*“ kod Bogišića 46, 371, zatim za bugarski *tkomaj*, *komaj* „*paene, circiter*“ (sr. „*Akad. Rječnik Hrv. ili Srpskoga jezika*“, V, 235a; „*Archiv*

¹⁾ *tkōma*, -*mo* je od korijena *tk-*, koji je u *tknqti*, kao što *mimo* od *mi-* (*minqti*).

²⁾ Prezime u Kranjskoj.

f. slav. Philologie“, IX, 1886, 150/1; Miklosich, „Etym. Wb.“ 147, 125; Morse C. F., „An english and bulgarian vocabulary“, Constantinople 1860; J. Broz, „Crnice iz hrvatske književnosti“, sveska I, 1886, 144/5). Za bug. *komač* Miklosich misli da je uzajmljena riječ iz osm. *komači* „možda“.

2. Slovenački „*finka*“.

Za pojam „*cunnius, vulva, feminal*“ imamo među drugim izrazima i riječ *finka* (gotovo u svim krajevima) i *pinka* (ova se sreća u Vodnikovu „Babištvu“ i u Murkovu Rječniku). Koliko ja znadem, nije još niko pisao o izvoru ove riječi; zato dajem ovdje pokušaj tumačenja. — Kod mnogih naroda nalazimo među različitim izrazima za „*penis*“ i za „*cunnius*“ — većinom su to metafore — i imena muških i ženskih lica; n. pr. slovenački *janezek* (to je Ivica) „*penis*“, njemački *Hänsel* (to je Ivica) „*penis*“, *Zebedäus* „*penis*“, furlanski *filipine* „*cunnius*“, mađarski *pina* (to je *Josipina* ili *Filipina*) „*cunnius*“ i. dr. Budući da u Kranjskoj zovu djevojku, krštenu imenom *Jožefina* ili *Josipina*, od mila „*Fina, Finica*“, a u južnim krajevima i „*Pepina*“, ja držim, da je *finka, pinka* umaljeno ime *Fina, Pina*. — Takovih primjera nalazimo dosta u časopisu „*Ἀνθρῳποφωτεία*“ (u Leipzigu), osobito u svescima V, VI, VII, VIII, IX i X.

3. Slovenački „*punca*“.

Nevelika zemlja Slovenija ima veliki broj izrazâ za djevojku: *golica* i *pupa* u Istri (sjevernoj), *čeva* i *ščica* u Tolminskom okrugu, *dečva, dečla* u Gorenskoj i Koruškoj, *zijala* u Idrijskom kraju, *pozre* i *posre* u Celjskom okrugu, *puža* na Pohorju (u Mariborskom kraju), *cura, puca* na hrvatskoj međi, *devka* i *deklička* u Prekmurju, *deklina* u Prlekiji (oko Ljutomera), *punčela* oko Velikih Lašča i. dr.

U središnjim krajevima najobičniji je izraz *punca*. Djuro Caf ga tumači („Věstnik, Znanstvena priloga Zori. Tečaj I. Štev. 8. 1873., str. 121/2) time, što ga upoređuje sa staroindijskom riječju *puns* „*muškarac*“. Ovo tumačenje smijemo čutke mimoići. Miklosich („Etym. Wörterbuch“, 1886, 266b) smatra riječ *punca* kao uzajmljenu iz tal. *pulcella* [ili španskog *puncella*] „*djevojka*“. Njegovo bi tumačenje primljeno općenito; a ipak ne može biti pravo, 1. jer Slovenci upravo na talijanskoj i furlanskoj jezičnoj međi ne govore nikada i nigdje *punca*, i 2. jer se u talijanskom jeziku riječ *pulcella* upotrebljuje samo u ograničenom opsegu, a prostomu talijanskom *puka* u slovenskoj jezičnoj međi nije poznata (već samo *ragazza, putella* i *pupa*). Ja tražim ovoj riječi „*punca*“ izvor u njemačkom jeziku, jer Slovenci zovu i *momka* njemačkom riječju „*fant, poba, pob*“. Čini mi se, da *punca* nije drugo nego uzajmljena ngn. riječ *Punze(n), Bunze(n)* „*kleiner, walzenförmiger Stahlgriffel, erhaben geschnittener Münzstempel; geeichtes, gestempeltes Faß; weib-*

liche Scham (to je: *cunnius, feminal*); *Mädchen*“ (Daniel Sanders, „Wörterbuch der Deutschen Sprache“, I. svezak, 2. izdanje, Leipzig 1876, str. 243). Ovu njemačku imenicu izvode sve germaniste iz romanskih jezika (talj. *punzone*, franc. *poignon*), koji su je preuzeli iz lat. *punctio[nem]* „Stechen, Stich“.

Zanimljivo je, što kaže Adelung („Wörterbuch der hochdeutschen Mundart“, sv. I, 1807, 1259): „Der *Bunzenzins*, niedrige und größtentheils veraltete Benennung derjenigen Summe, womit sich leibeigene Personen von dem Gutsherrn die Erlaubnis zu heiraten erkaufen müssen; das *Bunzengeld*, von dem noch im niedrigen Leben üblichen Bunze „*vulva*“.

U Grimmovu Njem. Rječniku, II. sv., navedena su različna značenja riječi „*die Bunze, Punze*“ ovako: 1. *caelum (dlijeto)*, 2. *opus caelatum (dlijetom dubeno djelo)*, 3. *Stempel (pečat)*, 4. *doliolum*, 5. *puella, femina*, 6. *vulva*. Jednu štampanu potvrdu za riječ *Bunze* u značenju „*puella*“ navodi Sanders, Deutsches Wörterbuch, III, pod riječju *Zwiesel*: „*Gezwieselte Bunzen und Buben*“ (to jest „*djevojke i dječaci rastavljeni*“, u Fischartovoj satiri „*Aller Praktik Großmutter*“, 3. izdanje, 1575, na str. 55.

Novo mesto.

Ivan Koštiál.

17. Стслов. *brěžda* ‚носећа‘ и лит. *berždzia* ‚јалова‘.

E. Verneker, *Slav. etym. Wb.* 49 наводи уз стслов. *brěžda*. рус. *берёжая* ‚суждребна‘, мрус. *berėža* ‚id.‘, српхрв. *brěda* ‚носећа‘, слов. *bréja* ‚id.‘, чеш. *březí* и лит. *berždzia* ‚јалова‘ и пита како се има објаснити, због њиховог супротног значења, однос међу литавском и словенском речи.

Мени се чини да се лит. *berždzia* има одвојити од праслов. **berda*. Ја, истина, не оспоравам да обе ове речи спадају ка корену **bher-* ‚носити‘, али држим да нису поједнако образоване. Јер док се лат. *fōrda* ‚бређа‘, које Суну, *Mélanges Brunot* 72 и д. изводи из **fori-dos* ка грч. *φορός*, може сврстати уз словенску реч као **bhōr-dos* проширењем основе *bhēr-|bhōr-* са *d* као грч. *δεκά-δ-* : **dek.m- 10*⁶, лат. *gland-* ‚желуд‘ : **gelen-* > јерм. *kařin* овако се не може објаснити *-d-* у лит. *berždzia*. Под претпоставком да је литавска реч идентична са словенском, остало би наиме необјашњено *ž* које се у литавском не умеће међу *r* и *d* Person, *Beitr. zur idg. Wortforschung* [= *Skrifter utgifna af K. Human. Vetenskaps-Samfundet i Uppsala* X] 24, 348.

Исвр. праоблик од којег треба поћи за лит. *berždzia* је, по мојем мишљењу, **bhēr-ğdhiā*. *ğdhiā* је фемининум ка **ğhdós*, а ово је у слојеници сасвим правилно настало из невр. **ğhē-tós*: грч. *χατέω* ‚мањвати, потребовати‘ ка корену **ghē(je)-*, бити напуштен, празан‘.